

Sygn. akt V ACa 366/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2021r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Katarzyna Żymełka
Sędziowie:	SA Olga Gornowicz-Owczarek (spr.) SA Grzegorz Stojek

po rozpoznaniu w dniu 24 maja 2021r. w Katowicach

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa A. B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Sprawiedliwości

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 26 lutego 2019r., sygn. akt I C 138/18

1. prostuje w zaskarżonym wyroku oznaczenie strony pozwanej w ten sposób, że jest nią Skarb Państwa – Minister Sprawiedliwości;
2. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:
 - zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 10.000 (dziesięć tysięcy) złotych, a w pozostałej części powództwo oddala,
 - zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 187,20 (sto osiemdziesiąt siedem 20/100) złotych tytułem kosztów procesu;
 - odstępuje od obciążania powoda kosztami sądowymi;
3. oddala apelację w pozostałej części;
4. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 187,20 (sto osiemdziesiąt siedem 20/100) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;
5. odstępuje od obciążania powoda kosztami sądowymi w postępowaniu apelacyjnym.

SSA Olga Gornowicz-Owczarek	SSA Katarzyna Żymelka	SSA Grzegorz Stojek
-----------------------------	-----------------------	---------------------

Sygn. akt V ACa 366/19

UZASADNIENIE

Powód A. B. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Aresztu Śledczego w (...) kwoty 88.000 złotych tytułem odszkodowania za warunki socjalno – bytowe za czas pobytu w Areszcie Śledczym w (...) od 17 listopada 2014 r. do 6 czerwca 2015 r. oraz od 1 września 2016 r. do 24 lutego 2017 r. W uzasadnieniu wskazał, iż w okresie objętym pozwem warunki w pozwanym areszcie były sprzeczne z odpowiednimi przepisami. W toku procesu nie wykluczył zawarcia ugody na kwotę nie niższą niż 30.000 zł.

Pozwany areszt został zlikwidowany z dniem 31 marca 2018 roku zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 stycznia 2018 roku. Jego zobowiązania przejęła inna jednostka organizacyjna Skarbu Państwa - Minister Sprawiedliwości, który w odpowiedzi wniósł o oddalenie powództwa oraz obciążenie powoda kosztami procesu. W uzasadnieniu zakwestionował powództwo zarówno co do zasady, jak i co do wysokości. Wskazał, że w okresie objętym pozwem powód był zakwaterowany w celach zapewniających mu ustawową normę powierzchni mieszkalnej 3 m² określoną w art. 110 § 2 k.k.w., zapewnione miał warunki bytowe przewidziane przepisami. Pozwany Skarb Państwa – Minister Sprawiedliwości wskazał, iż to na powodzie spoczywał obowiązek wykazania istnienia przesłanek odpowiedzialności zarówno odszkodowawczej, tj. bezprawnego działania, szkody, związku przyczynowego pomiędzy bezprawnym działaniem a szkodą, jak i przesłanek odpowiedzialności z tytułu naruszenia dóbr osobistych powoda. Powód z tego obowiązku się nie wywiązał, w związku z czym pozwany wykluczył możliwość zawarcia z powodem jakiegokolwiek ugody.

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2019 r. Sąd Okręgowy w Gliwicach oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 240 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy poczynił następujące ustalenia faktyczne:

Powód przebywał w Areszcie Śledczym w (...) w okresach od 17 listopada 2014 r. do 6 czerwca 2015 r. oraz od 1 września 2016 r. do 24 lutego 2017 r. W pierwszym z wymienionych okresów powód był osadzany w oddziałach (...) (cele (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...)). W drugim okresie na oddziałach (...) (cele(...),(...)) oraz (...)((...), (...), (...)).

W każdej celi, w jakiej przebywał powód, znajdował się zabudowany ścianą z bloczków do wysokości 220 cm kącik sanitarny przesłaniany nieprzeźroczystą zasłoną prysznicową. W większości cel względny architektoniczne (budynek wybudowano w 1888 roku) nie pozwalały na pełną zabudowę tj. zamknięcie go drzwiami, tym niemniej zastosowane rozwiązania pozwalały na nieskrępowane korzystanie z niego. Jego usytuowanie w celi zapewniało na swobodne korzystanie z zachowaniem pełnej intymności. Każdy z kącików sanitarnych wyposażony był w umywalkę, toaletę, półkę na przybory. Były one nadto osobno oświetlone. Osadzeni składali skargi na nieprzyjemny zapach z kącików. Areszt Śledczy w związku z tym planował dokonać murowanej zabudowy wszystkich kącików, sporządził stosowną dokumentację projektową, jednakże do zrealizowania inwestycji nie doszło z uwagi na likwidację jednostki. W areszcie od lipca 2015 roku do każdej z cel była doprowadzona ciepła woda użytkowa trzy razy w ciągu doby, do czego Areszt nie był zobligowany. Osadzeni korzystali z kąpiei w łaźni głównej wyremontowanej w roku 2016 r. Po remoncie w łaźni znajdowało się 12 stanowisk wydzielonych konstrukcją z płyt HPL. Od roku 2016 osadzeni korzystali z kąpiei dwa razy w tygodniu, we wcześniejszym okresie, co do zasady raz w tygodniu, przy czym w okresie letnim dwa razy w tygodniu. Osadzeni, którzy wykonywali pracę mogli kąpać się codziennie. Każdy osadzony mógł za zgodą dyrektora w celi posiadać czajnik. W celach przejściowych czajniki obsługiwała ochrona i w razie

potrzeby mogli zagrazać wodę. W oddziale (...)Aresztu odtworzono wentylację grawitacyjną. W innych oddziałach wentylacja grawitacyjna była w miarę możliwości na bieżąco odtwarzana. W celach, w których tego rodzaju wentylacji nie było, wietrzenie cel było możliwe poprzez otwieranie okien, co pozostawało w zgodzie z polskimi normami. Planowano wykonanie wentylacji mechanicznej, z uwagi na likwidację jednostki nie zostało to zrealizowane. W oknach były montowane kraty na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Kraty te nie uniemożliwiały otwierania okien. W okresie letnim za zgodą dyrektora dozwolone było posiadanie wentylatora. W niektórych celach okna były przesłonięte przesłoną okienną ze szkła hartowanego (tzw. blindą); dotyczyło to najwyższych kondygnacji, możliwość jej użycia również przewidywało ww. rozporządzenie. Wszystkie cele mieszkalne spełniały wymogi dotyczące metrażu, tj. 3m² na osadzonego. Każda cela była wyposażona w minimum dwa punkty świetlne (górne i boczne); w celach 6 osobowych montowano 2 lub 3 lampy. Jego natężenie było zgodne z obowiązującymi normami, odpowiadało natężeniu oświetlenia w pokojach w budownictwie. Oświetlenie jarzeniowe (górne) spełniało rygory bezpieczeństwa narzucone przez Unię Europejską. Natężenie światła nie mogło być regulowane. W latach 2008 – 2013 we wszystkich oknach wymieniono stolarkę okienną, instalację wodną i kanalizacyjną i elektryczną; parkiet zastąpiono płytkami. Do 2015 roku wymieniono całość sprzętu kwaterunkowego. Usterki w sprzęcie były usuwane na bieżąco. Na większości z placów spacerowych (4 z 7) w okresie letnim funkcjonowały zraszacze uruchamiane przez funkcjonariuszy w trakcie spacerów (nie dotyczyło to placów spacerowych przeznaczonych dla osadzonych umieszczonych w celach ochronnych).

Pismem z 1 września 2015 roku RPO zwrócił się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w przedmiocie wskazania, na jakim etapie realizacji są zalecenia odnoszące się do zabudowy kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych m. in. w Areszcie Śledczym w (...). Dyrektor Generalny Służby Więziennej w odpowiedzi wskazywał, iż podejmuje sukcesywne działania w zakresie poprawy warunków bytowych. Działania te umożliwiły zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych mężczyzn. Proporcjonalnie do możliwości finansowych realizuje się doprowadzenie ciepłej wody do cel mieszkalnych. Odnośnie zabudowy kąpoków sanitarnych na koniec 2012 roku w całym okręgu (...) występowało 1036 cel niezapewniających intymności w korzystaniu z kąpoków sanitarnych. Kąpok zabudowane były w 618 celach. Na koniec 2014 roku w wyniku wykonanych prac remontowych kąpok niezabudowane do pełnej wysokości występowały w 110 celach jednoosobowych oraz 719 celach wieloosobowych. W roku 2015 łącznie na zabudowę kąpoków oraz doprowadzenie ciepłej wody do cel wydzielono 839.000 złotych. Areszt Śledczy w (...) nadto realizował przebudowę kuchni i dostosowanie jej do wymogów HACCP (koszt 200.000 zł), wyremontował kompleks poczekalni i sali widzeń (wykonano pomieszczenie do odbywania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej – 90.000 zł), zakończono prace związane z doprowadzeniem ciepłej wody użytkowej do cel mieszkalnych (138.000 zł). W toku były prace remontowe w bloku kuchennym (magazynie żywnościowym – 60.000 zł) oraz związane z likwidacją przestarzałej kotłowni opalanej paliwem stałym (128.000 zł). Nadal trwały prace związane z zabudową kąpoków w kolejnych 12 celach (60.000 zł).

Powyższe ustalenia poczyniono na podstawie dokumentów, zeznań świadka P. D. oraz częściowo przesłuchania powoda. Sąd Okręgowy nie dał wiary zeznaniom powoda w zakresie, w jakim się one nie potwierdzały ani nie uzupełniały z pozostałymi dowodami, tj. w zakresie, w jakim opisywał niedogodności związane z załatwianiem potrzeb fizjologicznych, w jakim twierdził, iż wentylacji w celach faktycznie nie było, że były problemy z wymianą sprzętu kwaterunkowego (pęknięty kosz na śmieci, zbyt mała miednica). Zeznania świadka M. M. nie zawierały żadnych istotnych dla sprawy informacji. Sąd nadto pominął zeznania świadka P. K., bowiem był on osadzony w okresie, który nie pokrywa się z okresami pobytu powoda w Areszcie Śledczym objętymi pozwem. Nadto świadek wskazał, iż powoda nie pamięta, a warunki pobytu w Areszcie Śledczym w (...) określił jako dobre. Za niewiarygodne, a przez to nieprzydatne dla rozstrzygnięcia sprawy, uznano z kolei zeznania świadka M. R.. Świadek ten stanowczo oświadczył, iż przebywał z powodem w tylko w jednej celi (nr (...)) wskazując wspólny z powodem okres pobytu (grudzień 17 – styczeń/luty 18). Z historii rozmieszczenia powoda wynika natomiast, iż powód był w tym czasie osadzony w innej placówce penitencjarnej (ZK (...)).

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał żądanie pozwu za niezasadne.

Zgodnie z art. 415, 417 § 1 k.c. oraz art. 448 k.c. kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia. Za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa. W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.

Przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej jest bezprawne działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy w tym wypadku przez jednostkę samorządu terytorialnego, szkoda (rzeczywista bądź utracone korzyści) związek przyczynowy pomiędzy bezprawnym zachowaniem a szkodą. Odpowiedzialność za niezgodne z prawem działania organów władzy publicznej nie wymaga zawinienia sprawcy szkody. W piśmiennictwie przypisanie odpowiedzialności za sam skutek bezprawnego zachowania, a więc niezależnie od oceny strony podmiotowej, określane jest mianem odpowiedzialności na zasadzie ryzyka (przez autorów szerzej definiujących tę zasadę odpowiedzialności) albo odpowiedzialności na zasadzie bezprawności. Jeżeli niezgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej wyrządziło uszczerbek w dobrach osobistych, ale nie stanowi deliktu ujętego w przepisie art. 445 k.c., nie jest konieczne ustalenie winy podmiotu dla przypisania mu odpowiedzialności na podstawie art. 417 w zw. z art. 448 k.c. Wprawdzie wina stanowi przesłankę zastosowania przepisu art. 448 k.c., jednakże nie dotyczy sytuacji, w której oparte na nim roszczenie kierowane jest przeciwko Skarbowi Państwa na tej podstawie, że źródłem naruszenia dóbr osobistych było niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Jeżeli więc źródłem odpowiedzialności jest szkoda pozostająca w normalnym związku przyczynowym z wykonywaniem władzy publicznej, to jest ona oparta wyłącznie na przesłance (zasadzie) bezprawności.

W ocenie Sądu Okręgowego, powód nie wykazał, że zachodzą wszystkie wyżej wymienione przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej. Ciężar dowodzenia zachodzenia przesłanek odpowiedzialności pozwanego spoczywa, zgodnie z art. 6 k.c., na stronie powodowej z tym, że domniemuje się bezprawność działania wskazywanego sprawcy. Roszczenia powoda podlegały oddaleniu z dwóch powodów. W pierwszej kolejności wskazać należy, iż powód nie udźwignął wyżej opisanej zasady ciężaru dowodu i żadnych zarzutów nie wykazał, przez co należało uznać je za gołosłowne. Nie zostało wykazane, by przebywał w warunkach przeludnienia, gdyż pozwany wykazał, że do stanu przeludnienia nie doszło. Pojęcie przeludnienia ma określony wydźwięk prawny określony przepisami Kodeksu karnego wykonawczego (art. 110 k.k.w.). Fakt, iż powód był przeświadczony o tym, że powierzchnia użytkowa celi winna być liczona inaczej, a przez to w celi (celach) przebywa zbyt dużo, w jego ocenie, ludzi nie musiał oznaczać i nie oznaczał stanu przeludnienia w rozumieniu k.k.w.

Nadto stwierdził Sąd Okręgowy, iż powód nie wykazał, by dochodziło do innego rodzaju naruszeń dóbr osobistych w zakresie warunków socjalno – bytowych w Areszcie Śledczym w (...). Powód nie udowodnił, iż sposób zabudowania kącika sanitarnego w każdej z cel, w jakich przebywał, naruszał jego prywatność oraz intymność, że obecność krat bądź tzw. blind uniemożliwiała wietrzenie okien, że nie w każdej z zajmowanych przez niego cel funkcjonowała wentylacja, że w celach brakowało bieżącej ciepłej wody. Strona pozwana wykazała z kolei, iż ograniczenia prywatności oraz swobody powoda w postaci ograniczonej zabudowy kącików bądź krat w oknach, czy ograniczenia w dostępie ciepłej wody, nie miały charakteru bezprawnego, miały oparcie w obowiązujących przepisach prawa (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 roku w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej). Podkreślić przy tym należy, że budynek Aresztu Śledczego w (...) jest budynkiem starym, poniemieckim i należało liczyć się z tym, iż może się zdarzyć, że nie będzie on utrzymywał odpowiedniej temperatury czy, że nie da się go przewietrzać; tym niemniej podkreślić należy iż Areszt Śledczy w (...) podejmował w okresie swojego funkcjonowania działania, by maksymalnie zminimalizować uciążliwości z

tym związane poprzez podejmowanie odpowiednich remontów czy modernizacji, co w niniejszym procesie zostało wykazane przez podmiot występujący ostatecznie jako pozwany.

Nie ulegało wątpliwości Sądu Okręgowego, iż działanie funkcjonariuszy Aresztu Śledczego wobec powoda nie było bezprawne. W związku z tym nie przypisał ostatecznemu pozwanemu odpowiedzialność za tą bezprawność. Sąd dostrzegł, iż dla opisywane przez powoda dolegliwości mogły być krępujące, naruszać jego prywatność, jednakże podkreślił, iż są to obostrzenia charakterystyczne dla sytuacji, w jakiej się znalazł oraz jego statusu, tj. osoby pozbawionej wolności, a przede wszystkim niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa współosadzonym oraz jemu samemu. Ostatecznie przyjął Sąd Okręgowy, że opisywane czynności nie miały charakteru bezprawnego i nie stanowiły naruszenia jego dóbr osobistych.

Przy okazji dodał, że przy ustaleniu, czy warunki pobytu w danej placówce penitencjarnej przekraczają zakres dolegliwości uzasadniających stwierdzenie, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda należy posłużyć się kryterium tzw. kumulatywnej oceny zaistniałych warunków polegającej na kompleksowej ocenie wszelkich aspektów warunków oraz rygorów pozbawienia wolności takich, jak powierzchnia celi, liczba osadzonych osób w celi, warunki sanitarne, możliwość zapewnienia minimum prywatności, ilość czasu spędzanego poza celą, możliwość pracy, czas i częstotliwość zajęć sportowych i rekreacyjnych, wiek i płeć osadzonych, ich prawidłowy dobór itp. Zastosowanie tego kryterium ma to znaczenie, iż braki i nieprawidłowości w jednej z wymienionych okoliczności, jeżeli są „zrekompensowane” pewnymi udogodnieniami w zakresie innych, nie muszą powodować oceny negatywnej i stwierdzenia naruszenia praw człowieka. Tylko działania stwarzające niegodziwe, poniżające dla każdego osadzonego warunki lub ich tolerowanie przez dłuższy okres uznane są za bezprawne rodzące prawo do ochrony godności na podstawie art. 24 k.c. Zarówno przepisy Konstytucji, jak i przepisy prawa międzynarodowego, które zostało ratyfikowane przez Polskę pozwalają na pozbawienie wolności, choć tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie, tj. kodeksie postępowania karnego oraz w kodeksie karnym wykonawczym. Odbywający karę pozbawienia wolności musi się liczyć z pewnymi ograniczeniami swobód i praw, mieszczących się w granicach prawnych regulujących odbywanie kary pozbawienia wolności. Roszczenia z tytułu ochrony dóbr osobistych z art.24 k.c. można bowiem przyznać tylko w przypadkach działań bezprawnych, a bezprawność tę wyłącza działanie mające uznanie w przepisach prawa. W każdym wypadku o naruszeniu godności skazanego można mówić wtedy, gdy cierpienia i upokorzenie przekraczają konieczny element cierpienia wpisanego w odbywanie kary pozbawienia wolności, zwłaszcza przy bierności zakładu karnego, który nie dba o poprawę warunków obywania kary i godzi się na przepełnienie cel, nie dba o zwiększenie ich ilości, o remonty, o polepszenie warunków racjonalnych, żywieniowych, czy wreszcie kulturalnych.

O kosztach procesu orzeczono na zasadzie art. 99 k.p.c. w zw. z art. 98 k.p.c. w zw. z § 8 ust. 1 pkt 26 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód, który domagał się jego zmiany poprzez zasądzenie kwoty 88.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych i zasądzenie kosztów procesu. Ewentualnie powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Powód zarzucił:

1. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez niewłaściwe uznanie, że dobra osobiste powoda nie zostały naruszone, a działanie pozwanego nie było bezprawne;
2. naruszenie art. 417 k.c. poprzez przyjęcie, że odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej oparte jest na zasadzie winy, a nie ryzyka;
3. naruszenie art. 24 k.c. poprzez przyjęcie, że ciężar udowodnienia bezprawności naruszenia dobra osobistego spoczywa na powodzie.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda odniosła częściowo skutek.

Poczynione w toku postępowania ustalenia faktyczne należało uznać za prawidłowe, dlatego też Sąd Apelacyjny uznaje je za własne. Oceniając wiarygodność przeprowadzonych dowodów Sąd Okręgowy nie przekroczył granic swobodnej oceny dowodów określonych przepisem art. 233 § 1 k.p.c. Zarzuty naruszenia przepisów postępowania należy uznać za chybione. Nietrudno zauważyć, że zarzuty te dotyczą materii, która powinna być eksponowana w ramach naruszenia przepisów prawa materialnego (ocena, czy doszło do naruszenia dobra osobistego powoda, czy bezprawność działania pozwanego) i w ogóle nie odnosi się do podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Błędnie przyjmuje też skarżący, że Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, iż odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej oparte jest na zasadzie winy, a nie ryzyka. W tej materii Sąd Okręgowy prawidłowo wskazał, z powołaniem na przepisy Konstytucji i kodeksu cywilnego, że jeżeli więc źródłem odpowiedzialności jest szkoda pozostająca w normalnym związku przyczynowym z wykonywaniem władzy publicznej, to jest ona oparta wyłącznie na zasadzie bezprawności (na zasadzie ryzyka).

Chybiony jest również zarzut o niewłaściwym rozkładzie ciężaru dowodu bezprawności naruszcyciela dobra osobistego (art. 24 k.c.). I w tym przypadku Sąd Okręgowy prawidłowo wskazał, że przepis art. 24 k.c. wprowadza domniemanie bezprawności, które to domniemanie może zostać obalone, ale ciężar dowodu braku bezprawności leży po stronie naruszającego dobro osobistego podmiotu, a więc w tym wypadku pozwany.

Niemniej jednak Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd Okręgowy w prawidłowo określonej podstawie faktycznej dopuścił się naruszenia art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c.

Ponieważ naruszenie prawa materialnego sąd drugiej instancji uwzględni z urzędu, Sąd Apelacyjny zwraca uwagę na to ustalenie Sądu Okręgowego, które dotyczy kącika sanitarnego znajdującego się w celach mieszkalnych, dochodzących z niego odorów i braku wentylacji, co wzmagało dolegliwości zapachowe. To ustalenie faktyczne nie znalazło odzwierciedlenia w zastosowaniu prawa materialnego przez Sąd Okręgowy. Sąd Apelacyjny doszedł do wniosku, że kącik sanitarny znajdujący się w celi mieszkalnej, gdy jest odgradzony od jej pozostałej części ściankami o wysokości wynoszącej najwyżej 2,2 m i osłonięty jedynie przesłonką, to jest taki kącik sanitarny, jaki był w celach mieszkalnych w Areszcie Śledczym w (...), nie zapewnia nieskrępowanego korzystania z urządzeń sanitarnych, w tym z toalety. Taka zabudowa kącika sanitarnego nie stanowi przecież dostatecznej bariery dla woni, czy odgłosów i także nie przeszkadza w dojrzeniu osoby korzystającej z urządzeń sanitarnych. Tymczasem w myśl § 28 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.), obowiązującego w okresie od 1 września 2003 r. do 31 grudnia 2016 r., a także stosownie do § 29 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. poz. 2231), obowiązującego od 1 stycznia 2017 r., niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w celi mieszkalnej w sposób zapewniający ich niekrepujące użytkowanie, z zastrzeżeniem art. 110 § 3 k.k.w. Ostatnio wskazany przepis dozwala na to, by w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego urządzenia sanitarne były usytuowane poza celami mieszkalnymi. Już to powinno było doprowadzić Sąd Okręgowy do wniosku, że doszło do bezprawnego naruszenia godności powoda przez takie urządzenie kącika sanitarnego, że nie miał on możliwości nieskrępowanego użytkowania z urządzeń sanitarnych, w tym z toalety, i wykonywania innych czynności w kąciku sanitarnym w celach mieszkalnych w Areszcie Śledczym w (...).

Sąd Okręgowy ustalił także, że sytuacja usytuowania kącików sanitarnych była powodem interwencji Rzecznika Praw Obywatelskich, a służba więzienna przyznawała (podając dane liczbowe), że nadal w większości cel znajdowały się kąciki sanitarne nie spełniające wymogów. Wiązało się to również z dochodzącym odorem z owych kącików, na co, co słusznie zaznacza skarżący, było powodem wielu skarg osadzonych, co potwierdziła również strona pozwana i co stało się przedmiotem ustaleń faktycznych. Dokuczliwość odoru dochodzącego z kącika sanitarnego musiała być

zwiększona brakiem prawidłowej wentylacji. Również wskazano na to, że wentylacja grawitacyjna została wykonana z czasem jedynie na oddziale trzecim, a powód był osadzony także na pozostałych oddziałach.

Sąd Okręgowy sam zresztą dostrzegł, że opisane warunki były krępujące i naruszały prywatność osadzonego. Dla uchylenia bezprawności nie było wystarczające powołanie się na wiek budynku, a także podejmowane działania remontowe, skoro wina pozwanego nie ma znaczenia dla jego odpowiedzialności. Nie wykazano również w procesie, aby forma kącika sanitarnego w celach, w których umieszczany był powód, miała związek z potrzebą zachowania bezpieczeństwa osadzonych. Jediną okolicznością, na jaką powoływał się pozwany, była kwestia konieczności wykonania kosztownych remontów architektonicznych w zabytkowym budynku. Rolą państwa jest jednak stworzenie takich warunków wykonywania kary pozbawienia wolności, które nie doprowadzą do przekroczenia dopuszczalnego progu dolegliwości, bowiem więźniom nadal przysługują wszystkie prawa i wolności za wyjątkiem prawa do wolności osobistej.

Dodatkowo wskazać należy, iż w bazie orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (dalej: ETPCz), dostępnej na stronie internetowej ETPCz, znajduje się decyzja z 3 września 2019 r. wydana w sprawie przeciwko Polsce (numer skargi 2923/18). Decyzją tą ETPCz zatwierdził ugodę pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a skarżącym i skreślił skargę z listy spraw. Skargą nr 2923/18 skarżący zarzucił naruszenie przepisu art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.; dalej: Konwencja) przez niedostateczne wygrodenie kącika sanitarnego w celach, w których był osadzony w Zakładzie Karnym w (...). Skarżący w sprawie nr 2923/18 zainicjował postępowanie cywilne, w którym podstawą faktyczną powództwa o zadośćuczynienie za warunki, w jakich skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w (...), było osadzenie w celach mieszkalnych z kącikiem sanitarnym w nich się znajdującym, oddzielnym od reszty celi w taki sam sposób, jak nastąpiło to w celach, w których powód odbywał karę pozbawienia wolności w tej samej jednostce penitencjarnej (sygn. akt V ACa 378/16 Sądu Apelacyjnego w Katowicach). Wskazane postępowanie cywilne nie doprowadziło do uzyskania zadośćuczynienia przez skarżącego. W efekcie nie stanowiło ono skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego, o jakim mowa w art. 13 Konwencji. Wskazaną ugodą z 3 września 2019 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zadeklarował dla skarżącego sumę pieniężną w kwocie 1.800 euro. Trzeba też zwrócić uwagę, że kwestia właściwego odgrodenia kącika sanitarnego od pozostałej celi mieszkalnej w jednostce penitencjarnej, postawiona przed ETPCz skargą nr 2923/18, była już przedmiotem orzecznictwa ETPCz (skarga nr 28524/95). ETPCz orzekał już o naruszeniu praw konwencyjnych przez niezapewnienie takiego kącika sanitarnego w jednostce penitencjarnej, który zapewniałby nieskrępowane korzystanie z niego. Nie sposób nie uwzględnić standardów wynikających z orzecznictwa ETPCz, jeżeli proces dotyczy praw chronionych Konwencją. Z art. 8 ust. 2 Konwencji jednoznacznie wynika, że ingerencja władzy publicznej w korzystanie z prawa do prywatności, o jakim mowa w art. 8 ust. 1 Konwencji, jest dopuszczalna tylko w wyjątkowych sytuacjach, przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Trzeba więc podkreślić, że ingerencji w to prawo nie usprawiedliwiają jakiegokolwiek inne przyczyny, niż wynikające z art. 8 ust. 2 Konwencji, nawet układ architektoniczny obiektu, w którym znajduje się jednostka penitencjarna. Rzeczą pozwanego jest bowiem zapewnienie takich warunków odbywania kary pozbawienia wolności, które są zgodne z prawem. W tym kontekście trzeba podkreślić, że także wcześniej przywołane krajowego prawa karnego wykonawczego nakazują takie ukształtowanie kącika sanitarnego w celi mieszkalnej jednostki penitencjarnej, żeby korzystanie z niego było nieskrępowane dla osoby osadzonej w tej celi.

W niniejszej sprawie pozwany nie wykazał jakiegokolwiek uzasadnionej potrzeby odnoszącej się do zachowania powoda w Zakładzie Karnym w (...), która usprawiedliwiałaby osadzenie go w celi mieszkalnej z tak ukształtowanym kącikiem sanitarnym w celach mieszkalnych, jakie ustalono w niniejszym procesie, żeby stanowiła zasługującą na uwzględnienie przyczynę ingerencji w jego prawo do intymności. Zatem bez prawnego usprawiedliwienia doszło do ingerencji w to prawo, wywołującej dyskomfort i naruszającej poczucie godności powoda, gdy korzystał z urządzeń sanitarnych, w tym z toalety, znajdujących się w kąciku sanitarnym. Cele mieszkalne w Areszcie Śledczym w (...), w której osadzony był powód, nie były jednoosobowe, a poza innym współosadzonym przebywającym w celi z powodem dostęp do celi

mieli funkcjonariusze pozwanego i ze względu na oddzielenie kącika sanitarnego od reszty celi także ich obecność była krępująca przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych.

Zatem ustalone okoliczności faktyczne powinny były doprowadzić Sąd Okręgowy do takiego zastosowania art. 448 k.c., żeby nastąpiło zadośćuczynienie krzywdzie powoda, wywołanej naruszeniem jego godności w następstwie naruszenia intymności takim ukształtowaniem kącika sanitarnego w celach mieszkalnych, które nie zapewniało nieskrępowanego korzystania z kącika sanitarnego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, odpowiednią sumą tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie tego dobra osobistego powoda jest kwota 10.000 zł. Odpowiada ona standardom wynikającym z orzecznictwa ETPCz, co nie może być nie dostrzegane w kontekście art. 13 Konwencji. Zadośćuczynienie w takiej kwocie odpowiada także rozmiarowi krzywdy wywołanej wskazanym naruszeniem dobra osobistego powoda. Trzeba mieć bowiem na względzie, że naruszenie było ograniczone w czasie do osadzenia powoda tylko w Areszcie Śledczym w (...) (15 miesięcy). Poza tym zadośćuczynienie w takiej kwocie nie jest symboliczne, a więc nie deprecjonuje dobra osobistego, jakim jest godność. Jednocześnie suma ta, gdy uwzględni się warunki społeczne, nie jest nadmierna, a tym samym nie prowadzi do nieuzasadnionego prawem wzbogacenia powoda. Jest ona też odpowiednia do rodzaju naruszonego dobra osobistego i sposobu jego naruszenia, wyznaczającego rozmiar krzywdy powoda.

Mając na względzie powyższe uwagi, zaskarżony wyrok podlegał zmianie przez częściowe uwzględnienie powództwa (art. 386 § 1 k.p.c.), które w pozostałym zakresie okazało się bezzasadne, co nakazywało jego oddalenie (art. 385 k.p.c.).

O kosztach procesu orzeczono w myśl art. 102 k.p.c. o odstąpiono od obciążenia powoda kosztami sądowymi, biorąc pod uwagę, że powód nie ma żadnych dochodów, co do zasady żądanie zapłaty zadośćuczynienia miało podstawy prawne, a przyznane zadośćuczynienie nie powinno służyć celom innym niż rekompensata za doznane krzywdy.

Stronie pozwanej przyznano poniesione przez nią koszty postępowania apelacyjnego proporcjonalnie do części, w której strona wygrała na podstawie art. 100 k.p.c. Jedynym kosztem poniesionym przez pozwanego w postępowaniu apelacyjnym było wynagrodzenie pełnomocnika procesowego w wysokości 240 zł. Wysokość tego wynagrodzenia określono na podstawie § 8 pkt 26 w zw. z §10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych. Ponieważ powód wygrał w 11%, pozwanemu zwrócono 89% poniesionych kosztów, czyli kwotę 187,20 zł.

Dokonano również z urzędu sprostowania oznaczenia strony pozwanej w wyroku Sądu Okręgowego. Wobec likwidacji jednostki (statio fisci) pozwanego Aresztu Śledczego w (...) obecnie Skarb Państwa reprezentuje Ministerstwo Sprawiedliwości. Sprostowanie nastąpiło na podstawie art. 350 k.p.c.

Dodać należy, że sprawa została rozpoznana na posiedzeniu niejawnym, co znajduje podstawę w art. 15zsz³ ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 374 z późn. zm.).

SSA Olga Gornowicz-Owczarek SSA Katarzyna Żymelka SSA Grzegorz Stojek